

סוגיות בסיסיות במסחר – יסודות המסחר בשוק ארבעת המינים – יורד לאומנות חבירו

הקדמה ומיקוד

השבוע נלמד על גבולות הגזרה המוסריים של התחרות העסקית ע"פ תורה דרך סוגיית הגמ' העוסקת בדין יורד לאומנות חברו. לימודינו השבוע יתחלק לחמישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: פתיחת חנות מתחרה בצד חנות חברו כאשר שניהם בני אותו מבוי- בחלק זה נלמד על היכולת להקים עסק מתחרה כאשר שני בעלי העסק גרים בשכנות. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את דברי הגמ' ב"ב שהינה הגמ' המרכזית בלימודינו השבוע וסביבה יש להשקיע את מירב העיון בסוגיתנו. לאחר מכן יש ללמוד את דברי הב"י שו"ת הרמ"א והחתם סופר (על דברי הרא"ש והרמב"ן ניתן לדלג)

חלק ב: פתיחת חנות מתחרה כאשר אינו בן אותה העיר- בחלק זה נלמד על היכולת להקים עסק מתחרה כאשר בעל העסק אינו בן אותה העיר ומהי הסיבה להבדל ביחס ההלכה בין מצב זה למצב הנידון בחלק הקודם. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה (למעט דברי הרמב"ם עליהם ניתן לדלג)

חלק ג: פריסת רשתות דייג בסמוך לחברו- בחלק זה נלמד על דין יורד לאומנות חברו בהקשרו לענף הדייג. יש לעיין שוב בחלק הגמ' ב"ב המופיעה בחלק ראשון בהקשרו לסוגיה זו שהיא למעשה המקור הראשי גם לחלק זה, וללמוד את כל דברי הראשונים בחלק זה ולהבין בעזרתם מהי סיבת ההבדל בין דין זה למקרים אחרים של יורד לאומנות חברו.

חלק ד: האם מותר לכתחילה לרדת לאומנות חבירו כשהינו בן אותה העיר- בחלק זה נלמד האם במקרים בהם חז"ל אישרו לאדם לרדת לאומנות חברו מותר לעשות כן או שמא גם במקרים כאלו רק בדיעבד מאפשרים לו זאת. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את דברי החתם סופר ולהבין את נקודות המחלוקת שלו עם שו"ת חוות יאיר בשאלה זו. (על הגמ' מכות וסנהדרין ניתן לדלג)

חלק ה: היחס בין דין עני המהפך בחררה לדין יורד לאומנות חבירו- בחלק זה נשווה בין דין עני המהפך בחררה לבין דין יורד לאומנות חברו במה הם שווים ובמה שונים. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את דברי המשאית בניימין והחתם סופר (על דברי הריטב"א והמהרי"ק ניתן לדלג)

לאחר לימודינו בדין עני המהפך בחררה ויורד לאומנות חברו נסו להעלות מצבים המותרים ואסורים הנוגעים לסוגיות אלו בשוק ארבעת המינים העומד להפתח לקראת חג סוכות הבא עלינו לטובה

פתיחת חנות מתחרה בצד חנות חברו כאשר שניהם בני אותו מבוי

1. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב- כב.

אמר רב הונא: האי בר מבואה דאוקי ריחיא, ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה, דינא הוא דמעכב עלויה, דא"ל: קא פסקת ליה לחיותי. לימא מסייע ליה: מרחיקים מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג; וכמה? אמר רבה בר רב הונא: עד פרסה! שאני דגים, דיהבי סייארא. א"ל רבינא לרבא: לימא, רב הונא דאמר כרבי יהודה; דתנן, רבי יהודה אומר: לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות, מפני שמרגילן אצלו, וחכמים מתירין! אפי' תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התם - אלא דאמר ליה: אנא קמפלגינא אמגוזי, את פלוג שיוסקי, אבל הכא אפילו רבנן מודו, דא"ל: קא פסקת ליה לחיותי. מיתיבי: עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו, ומרחץ בצד מרחצו של חבירו, ואינו יכול למחות בידו, מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי! תנאי היא; דתניא: כופין בני מבואות זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסקי, ולא מלמד תינוקות, ולא אחד מבני בעלי אומניות, ולשכנו אינו כופיהו; רשב"ג אומר: אף לשכנו כופיהו. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פשיטא לי, בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב, ואי שייך בכרגא דהכא - לא מצי מעכב, בר מבואה אבר מבואה דנפשיה - לא מצי מעכב. בעי רב הונא בריה דרב יהושע: בר מבואה אבר מבואה אחריןא, מאי? תיקו. אמר רב יוסף: ומודי רב הונא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב, דאמר מר: (עזרא תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר. וניחוש דילמא אתי לאיתרשולי. א"ל קנאת סופרים תרבה חכמה. אמר רב נחמן בר יצחק: ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות דלא מצי מעכב, דאמר מר: עזרא תקן להן לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות, כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל. והני מילי לאהדורי, אבל לאקבועי לא. ואי צורבא מרבנן הוא, אפילו לאקבועי נמי. כי הא דרבא שרא להו לר' יאשיה ולרב עובדיה לאקבועי, דלא כהלכתא, מאי טעמא? כיון דרבנן ניהו, אתו לטרדו מגירסייהו. הנהו דיקולאי דאייתו דיקלאי לבבל, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרבינא, אמר להו: מעלמא אתו ולעלמא ליזבנו. והני מילי ביומא דשוקא. אבל בלא יומא דשוקא לא. וביומא דשוקא נמי לא אמרינן אלא לזבונא בשוקא, אבל לאהדורי לא. הנהו עמוראי דאייתו עמרא לפום נהרא, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרב כהנא, אמר להו: דינא הוא דמעכבי עלייכו. אמרו ליה: אית לן אשראי, אמר להו: זילו זבנו שיעור חיותייכו, עד דעקריתו אשראי דידכו ואזליתו. רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה, א"ל ריש גלותא לרבא: פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא. א"ל רבא לרב אדא בר אבא: פוק תהי ליה בקנקניה, נפק [אזל]. בעא מיניה: פיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי, מהו? לא הוה בידיה. א"ל: מר ניהו רבא? טפח ליה בסנדליה, א"ל: בין דידי לרבא איכא טובא, מיהו על כרחך אנא רבך ורבא רבה דרבך. לא נקטו ליה שוקא, פסיד גרוגרות דידיה. אתא לקמיה דרב יוסף, א"ל: חזי מר מאי עבדו לי! א"ל: מאן דלא שהייה לאוניתא דמלכא דאדום - לא נשהייה לאוניתיך, דכתיב: +עמוס ב'+ כה אמר ה' על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לסידי. נח נפשיה דרב

2. רא"ש מסכת בבא בתרא פרק ב סימן יב

אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה ואוקי גביה דינא הוא דמעכב עליו דאמר ליה קפסקת לחיותאי מיתיבי עושה אדם חנות בצד חנותו של חבריו ומרחץ בצד מרחצו של חבריו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. תנאי היא דתנאי כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן חייט בורסי ולא אחד מבעלי אומנות ולשכינו אין כופיהו רשב"ג אומר אף לשכינו כופיהו וליתא לדרב הונא חדא דקם ליה כיחידאה והוא לא ידע מחלקותם דיפסוק הלכתא כרשב"ג. ועוד דר"ה בריה דרב יהושע [דהוא בתראה] סבר כרבנן דאמר רב הונא בריה דרב יהושע פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב ואי שייך בכרגא דהכא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב:

3. חי'דושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

ופסקו הגאונים ז"ל כרב הונא בריה דרב יהושע ופליגא דרב הונא, ואיכא דתמיהא ליה אי פליגא אדרב הונא היכי אמר פשיטא לי, ופירשו בשם ר"ת ז"ל דרב הונא בריה דרב יהושע לאו אאומנות קאי, אלא אמיני סחורה בענינא דעמרווי וגרוגרות, אבל באומנות קבועה מצי מעכב, ולא מילתא היא ומאי דפשיטא ליה לרב הונא בריה דרב יהושע משום דסבירא ליה כרבנן ופשיטא ליה מילתא דליתא לדרשב"ג דיחידאה הוא.

4. בית יוסף חושן משפט סימן קנו

כתוב במרדכי (סי' תקטז) ומבוי הסתום משלשה צדדין רק בצד אחד יכנסו לו ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד שאין הגוי יכול לילך אם לא ילך תחלה לפני פתח שמעון נראה דיכול לעכב עליו כדבר הונא. אביאסף. וכן כתב בהגהות מיימון פרק ו' מהלכות שכנים (אות ח). ונראה דאביאסף סבר דלא כרב הונא בריה דרב יהושע ואם כן לדידן דקיימא לן כרב הונא בריה דרב יהושע לא מצי מעכב עליו:

5. שו"ת הרמ"א סימן י

..מיייתי בשם אביאסף, וז"ל: מבוי הסתום משלשה צדדין רק בצד אחד הוא פתוח לכנוס ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח, שאין כותי יכול ליכנס למבוי אם לא שיעבור על פתח שמעון, דינא הוא דמעכב עליו כדבר הונא עכ"ל. א"כ משמע שהלכתא כוותיה דרב הונא מדמייטי ראייה מיניה. אלא ע"כ צריכין אנו לחלק בדבר דברי היזקא כגון הכא גבי מבוי שבודאי יזיק לו, כ"ע מודו דהלכתא כרב הונא

6. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן עט

והרב"י מייטי דברי אביאסף שבמרדכי ומבוי הסתום מג' צדדי' רק בצד א' נכנסו לו וראובן דר בסופו הסתום ובא שמעון לדור נגד שאין הגוי יכול לילך א"כ ילך תחלה לפני פתח שמעון נראה דיכול לעכב עליו כד"ה וכו"כ בהגה' מי' פ"ו משכנים ועל זה נבנה יסוד הראשון שבתשו' רמ"א סי' י' וצ"ע אי פסק כר"ה מה צורך לאורך הזה ואי ס"ל הלכה כר"ה ברי' דר"י אך בהא מודה ק' מנ"ל הא ועוד א"כ איך כ' הגה' מי' דספק כר"ה ברי' ונלע"ד דודאי הך דר"ה קשה מ"ש רחיים דנקיט דוקא וע"כ הי' נראה לאביאסף דר"ה לא אמרה אלא בכי האי גוני שמעכב הראשון על השני שאין אדם עובר להשני קודם שיגיע לפתחו של ראשון כגון במבוי סתום וזה שייך ברחיים שמשמיע קול וכל עובר עליו יודע ושומע ביום ובלילה שיש כאן רחיים ומי פתי ילך אל השני כיון שהראשון קודם לו נמצא פוסק לחיותי' לגמרי וכעין אביאסף מיירי בחנות פתוחה וחונני יושב ופירות לפניו וכל עובר במבוי פוגע בראשון תחלה ופוסק לחיותי' לגמרי אבל שארי אומנו' כגון חייט ובורסקי לא שייך דין זה בשום אופן אפי' דר בראש המבוי וזה בסופו מ"מ אין הכרח שילך אל הראשון ולא אל השני כי מנא ידעי כ"ע שיש כאן חייט או בורסקי וליכא אלא פחתי ולא פסקי לחיותא ומזה לא מיירי ר"ה ומסייעא לי' הש"ס ממצודה דמפרש כהריאן מיגאש דנתן עיניו בדג גדול וע"י מצודה שבאמצע הדרך פסיקי לחיותי' לגמרי שלא יבוא הדג אל גבולו כלל ודחי ש"ס דלמא שאני דגים דהייב סייארי כפירש"י או רמב"ן שהי' בטוח בו וגם פסיק לחיותי' אכן אפי' פסיק חיותי' לגמרי ולא הי' בטוח בו לא ואין כאן סיוע לר"ה ומ"מ דיחוי בעלמא הוא מהא לא תסייען אבל הלכתא כר"ה היכי דפסיק לחיותי' לגמרי מעכב אבר מבוא' אפי' אינו בטוח ור"ה ברי' לא פליג אדר"ה כלל אלא מיירי משארי אומניו' וחניות של אומניו' שאינם דומי' לרחיים ודג או במבוי מפולש שאינו אלא פוחת חיותי' ולא פוסק לגמרי ובוזה יש לחלק בין שייך בכרגא דהכא ללא שייך. ובוזה א"ש דאמר ר' יוסף מודה ר"ה בתינוקות של בית רבן וקשה בתרתי מ"ט נקט ר"ה דלית הלכתא כוותי' וכל הפוסקים הביאו ונדחקו דנפקא מני' לדידן לבר מתא אחריתי והוא דוחק ותו מ"ט נקט תינוקות שב"ר ולא נקיט שארי עושה מצוה לרוב הפוסקים דקיי"ל כוותי' דכל עושי מצוה אינם מעכבי' זע"ז ולהנ"ל ניחא דתינוקות של בית רבן משמיעי קול מקרון כדמשמע במתני' דכילל פי' קול הפטיש וקול תינוקו' של בית רבן לאוקמתא דרבא אע"ג דמתני' מיירי נמי מטעם נכנסו' ויוצאי' מ"מ אמת כן הוא שמפורסם בית מדרש של תינוקות ופוסק לחיותו של זה שאחריו ובכי הא מיירי ר"ה והלכתא כוותי' דליכא מאן דפליג אבל שארי עושה מצוה לא שייכי כלל בדר"ה.

7. פתיחת חנות מתחרה כאשר אינו בן אותה העיר רמב"ם הלכות שכנים פרק ו הלכה ח

כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות, היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או טחון אחרת, אינו יכול למנעו ולומר לו אתה פוסק חיי, ואפילו היה מבני מבוי אחר אינן יכולין למנעו שהרי יש ביניהם אותה אומנות, אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ מצד מרחץ של זה יש להן למנעו, ואם היה נותן עמהם מנת המלך אינו יכול למנעו.

8. בית הבחירה למאירי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א

אחד מבני חצר שבקש ליעשות רופא או אומן או גרדי או מלמד תינוקות של גוים בני חצר מעכבין עליו מפני הנכנסין והיוצאין וכן הדין במבוי הסתום שאחד מבני מבוי מעכב ובמבוי שכלו לבני מבוי על הדרך שכתבנו בפרק ראשון ויש חולקין במבוי כמו שכתבנו בפרק ראשון ומי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירונו לא לרופא ולא לאמן ולא לגרדי ולא לספר מתא והוא שכותב כל שטרות העיר ואין צריך לומר לסופר ארמאי ומ"מ במכירה מותר אלא אם כן הם רוצים ללקחו ולגוי מיהא אסור וכן כתובה קצת מפרשים וכבר ביארנו למעלה בפרק ראשון שאם היה שם כבר מאמנות זו אינו מעכב עליו אפילו בחצר והוא שאמרו ולשכנו אינו כופהו כמו שכתבנו בפרק ראשון מעתה אחד מבני מבוי שהיו לו שם רחיים ובא אחד משכניו ורצה להעמיד רחיים גם כן אינו מעכב עליו שעושה אדם חנות בצד חנותו של חברו ומרחץ בצד מרחצו של חברו ואינו יכול למחות שאף הוא אומר לו את עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי וכן יכול חנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילן אצלו ואע"פ שהיו רגילין אצל האחר אף הוא אומר לו אנא פליגנא אמגוזי את פלוג שביסקי ר"ל שקדים ומ"מ גר שבא ממדינה אחרת ובא להושיב חנותו במבוי זה בצדו של זה הרי הוא מעכב עליו ואם היה פורע עמהם מנת המלך בעיר הזאת אינו מעכב עליו ויש אומרים אף בעיר אחרת הואיל ולאותו מלך הוא נותנה ואין הדברים נראין ומ"מ בן מבוי אחר שבא במבואו של זה להושיב חנות בצדו הרי זה ספק אם יכול לעכבו אם לאו ומעתה מעכב עליו מתחלה ואם עשאו אינו כופהו לסלקו ובמלמד תינוקות אף אינו מעכב עליו תקנת עזרא היא שלא לימנע מלהושיב סופר בצד סופר קנאת סופרים תרבה חכמה:

9. שולחן ערוך חושן משפט סימן קנו סעיף ה

כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות. היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו, אינו יכול למנעו ולומר לו: אתה פוסק חיי, ואפילו היה מבני מבוי אחר, אינם יכולים למנעו, שהרי יש ביניהם אותה אומנות. הגה: ורבים האומרים דבני החצר או המבוי שאינו מפולש אפילו בכי האי גוונא יכולים למחות, אלא דבעל האומן אינו יכול למחות לומר: אתה פוסק חיי. (בית יוסף בשם הרבה פוסקים). אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ בצד מרחצו של זה, יש להם למנעו. ואם היה נותן עמהם מנת המלך, אינם יכולים למנעו. הגה: ורבים האומרים דאפילו הכי אין לו רשות ליכנס למבוי שיש שם בני אומנותו, דבעל האומנות יכול לעכב עליו שלא ליכנס למבוי שלו, הואיל והוא מעיר אחרת. אבל במבוי אחר אינו יכול למחות בו, הואיל ונותן מס (טור והמגיד פ"י משכנים ובית יוסף בשם רש"י ותוס'). ובני העיר יכולין למחות בכל ענין ויכולין לומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים, אף על פי שיש להן כבר אותו אומנות. ואם לא נתן מס עד עכשיו ובא לעסוק במלאכתו ולתת מס, י"א דבר אומנתו יכול לעכב עליו, עד שישכור לו בית ויהיה כבני העיר (תה"ד סי' שמ"ב). ויש אומרים דלא מקרי נתינת מס במה שנותן מנת המלך, אלא עד שיתן מס שלו למושל העיר הזאת דשייך לגבול שלהן (בית יוסף בשם רש"י).

10. חתם סופר מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

בר מתא אבר מתא אחריתי וכו' הענין בזה משום דאותן הפורעי' כרגא דמלך קנאו החזקה מהמלך בשותפי' עם כל הריוח שיפול להעיר הכל שלהם אחר שבא לגבולם ה"ל גוזל מה שקנאו מהמלך אמנם בני אותה העיר כולם שוים בשותפות וטענת בן מבוי אחרת ה"ל כאלו בא להוציא מיד חברו הזכות שזכה בשותפתו בכל מיני ריוח העיר ומשום שזה הוא כמוציא מיד המוחזק פסקי' איבעי' של ר"ה לקולא שיכול בעל מבוי אחריתי לסמוך לכאן שהוא המוחזק ובס' נתיבות המשפט סס"י קנ"ו נתקשה בזה ע"ש ולק"מ:

פריסת רשתות דייג בסמוך לחברו

11. רש"י מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

מרחיקין מצודת הדג מן הדג - צייד שנתן עיניו בדג עד שהכיר חורו מרחיקין שאר ציידין מצודתם משם אלמא אע"ג דלא זכה ביה ולא מטא לידיה מרחיקין משם דא"ל קא פסקת לחיותי.
שאני דגים דיהבי סיירא - נותנין עין בהבטם להיות נוהגים לרוץ למקום שראו שם מזונות הילכך כיון שהכיר זה חורו ונתן מזונות בתוך מלא ריצתו בטוח הוא שילכדנו דה"ל כמאן דמטא לידיה ונמצא חבירו מזיקו אבל הכא מי שבא אצלי יבא ומי שבא אצליך יבא.

12. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

מרחיקין מצודת הדג מן הדג, י"מ מן הדג אם נתן חברו עיניו בדג גדול ופרש מצודה לצודו מרחיק חברו מצודתו משם כמלא ריצת הדג, וי"מ מן הדג שנותן במצודתו שדרך הדייגין לתת במצודתו דג כדי שיבאו הדגים לאכול שם אותם דגים ויצודו במצודה:

שאני דגים דיהבי סיהרא, פ' הרב בעל הערוך ז"ל כי לעתים לאחר שיכנס הדג במצודה זו נותן עיניו ומביט למרחוק וכשרואה מזונות כמצודה אחרת יוצא מכאן ורץ לאכול באותה מצודה האחרת ולפיכך נמצא זה כגוזל את הראשון, ורש"י ז"ל פ' בענין אחר:

13. ר"י מיגאש מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

מרחיקין מצודת הדג מן הדג. כלומר מרחיקין מצודת הדג ממצודת דייג אחר כמלא ריצת הדג במים. אלמא מצי אמר ליה האי דייג לחבריה קא פסקת ליה לחיותי ומעכב עליה למעבד מצודה אחרית גבי מצודה דיליה הכא נמי מצי אמר ליה קא פסקת לי לחיותי ומעכב עליה מלאוקמי רחייא גבי רחייא דיליה. ודחינן שאני דגים דיהבו סייארא. כלומר משלחין שילוחין לראות אם יש שם מצודה אם לאו וכשרואין מצודה הראשונה יודעין שיש שם מצודות הרבה ובורחין מאותו מקום כולו ואין נכנסין אליו כלל נמצאת אותה מצודה מפסקת ליה לחיותיה לגמרי. אבל אלו לא הווי יהבי סייארא ולא הווי בורחין מאותו מקום שנמצא שמו שלא נאחו באותה מצודה אפשר שילכו בזו המצודה האחרת כמו ברחים שאפשר שיהיו מקצת אנשים טוחנין בזו ומקצת טוחנין בזו ולא מפסקת ליה לחיותיה כלל יש לומר שאין מעכב עליו ואע"ג דהווי מפחית ליה לחיותיה מצי אמר ל' את מטי לך מאי דפסקו לך מן שמיא ואנא מטי לי מאי דפסקו לי מן שמיא. נקטינן השתא מהאי שמעתא וממעשה דהנהו דיקולאי דאייתו דיקולי לבבל ואתו בני מתא ועכבי עלייהו וממעשה דהנהו אמוראי דאייתו אימרי לפום נהרא ואתו בני מתא וקא עכבו עלייהו דאית להו רשותא לבני מתא לעכובי דלא לאתויי עסקא ממתא אחרית לזבונא ליה במתייהו בלא יומא דשוקא ואפילו לעלמא אי נמי לבני מתא ואפילו ביומא דשוקא. אבל לזבונא ליה לעלמא ביומא דשוקא לית להו רשותא לעכובי עלייהו. ואי אית להו אשראי במתא והווי הדין לכל מילי דגרים להו לאיעכובי בה יחיבין להו רשותא לזבונא בה שיעור חיותיהו עד דגבו שיעור אשראי דידהו. אי נמי עד דמסתלק ליה ההוא מידי דגרים ליה לאיעכובי בה ואזלי. ולא מבעיא עסקא דמתעבדא בההיא מתא דמעכבי עלייהו דלא לאתויי ממתא אחרית אלא אפילו עסקא דלא מתעבדא בההיא מתא נמי כי אית גבי בני מתא אית להו רשותא לעכובי עלייהו דבני מתא אחרית דלא לאתוייה ולזבונא לה במתייהו דהא רוכלין המחזירין בעיירות מילתא ידיעא הוא דהנהו מידי דמזבני אי אפשר דלית בהו מאי דלא מתעביד בההיא מתא ואפילו הכי טעמא דמשום תקנת בנות ישראל כדי שיהיו תכשיטין מצויין להו הא לאו הכי מצי לעכובי עלייהו. אלא מיהו מסתברא לן דהני מילי כלהו היכא דליכא פסידא על הלוקחים הוא כגון דשוו דמים אהדדי ושויין עסקי נמי אהדדי דלא מרווחי לוקחים מידי עבדו רבנן תקנתא לבני מתא כי היכי דלא לשהיין עסקיהו ולא תפסיק להו לחיותיהו אבל היכא דשוו להו עסקיהו להדדי ולא שוויין דמים אהדדי או שוויין דמים אהדדי ולא שוו עסקי אהדדי חזינן אי לוקחים דההיא מתא גוים נינהו אית להו לבני מתא לעכובי עלייהו ואי לוקחים דההיא מתא ישראל נינהו דלמעבד תקנתא למוכרים במאי דאיכא פסידא על הלוקחים לית לן רשותא. הלכך כיון דאיכא הרווחה ללוקחים לאו כל כמיניהו דמוכרים דמתקני לנפשייהו ומפסדי לאחריני וכן נמי הא דאמרינן (בסמוך) עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו.

האם מותר לכתחילה לרדת לאומנות חבירו כשהינו בן אותה העיר

14. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פא עמוד א

והוליד בן פריץ שפך דם [וגו'] אל ההרים אכל, ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו. והוליד בן פריץ שפך דם - בסייף, את אשת רעהו טמא - זו אשת איש, בחנק. ואל הגלולים נשא עיניו - זו עבודה זרה, בסקילה. וכתוב +יחזקאל י"ח+ מות יומת דמיו בו יהיה - בסקילה. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אימא כולהו בסקילה: והוליד בן פריץ שפך דם - זה בן סורר ומורה, דבסקילה. אשת רעהו טמא - זו נערה המאורסה, דבסקילה. ואל הגלולים נשא עיניו - זו עבודה זרה, דבסקילה. - אם כן מאי קא משמע לן יחזקאל? - דלמא תורה קא מהדר? - אם כן איבעי ליה לאהדרה כי היכי דאהדרה משה רבינו. דרש רב אחא ברבי חנינא: מאי דכתוב +יחזקאל י"ח+ אל ההרים לא אכל - שלא אכל בזכות אבותיו. ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל - שלא הלך בקומה זקופה. ואת אשת רעהו לא טמא - שלא ירד לאומנות חבירו.

15. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד א

בא דוד והעמידן על אחת עשרה, דכתיב: +תהלים ט"ו+ מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך, הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו, נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר, כספו לא נתן בנשך ושוחז על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם. הולך תמים - זה אברהם, דכתיב: +בראשית י"ז+ התהלך לפני והיה תמים. פועל צדק - כגון אבא חלקיהו. ודובר אמת בלבבו - כגון רב ספרא. לא רגל על לשונו - זה יעקב אבינו, דכתיב: +בראשית כ"ז+ אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. לא עשה לרעהו רעה - שלא ירד לאומנות חבירו.

16. שו"ת התם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן סא

אך את זה ראיתי בתשו' חו"י סי' מ"ב שהאריך בפרט זה והאריך לסתור דברי מהרש"ל בתשו' סי' ל"ו וראיותיו נכונים ודברי ישרים ע"ש. אמנם כ' שם וז"ל והנה ממוצא דבר הנ"ל יצא לנו וכו' יורד לתוך אומנות חבירו קיי"ל דמותר לכתחילה אם לא כבר מתא אחרית ואף דהוי מילתא דתוהווי בי' אנשי טובא בודאי הכי הוא והכי נהוג בכל תפוצות ישראל ויש לנו עוד ראי' חזקה מהא דאיתא פ' אלו הן הלוקין בא דוד והעמידן על אחד עשר וכו' ומפרש שם כולי במילי דחסידות אשר אין בהם נדנדוד עבירה ובתוך הבאים לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות חבירו מכלל דשרי רק לצנועי' והפרושים יפרשו מזה עכ"ל. ונוראות נפלאתי על הגאון הנ"ל כי לפע"ד מוכח בהיפוך ממאי דאמרינן בפ' איזהו נשך ע"א ע"א הקורא לחברו רשע יורד עמו לחייו ופירש"י שמותר לו לירד לאומנותו ובס' שיטה

מקובצת יהי טעמא בשם ר' יהונתן שהוא גרם לו שלא ירחמו עליו בני עירו שהרי פרסמו לרשע ע"כ ירד לאומנותו גם הוא ע"ש מבואר להדי' דבלא"ה איסורא איכא וגם על זה קהי קהיי טובא איך התירו להתנקם ועוד ממקומו נמי מוכרע דהתם במכות שלהי מס' /כ"ד ע"א/ קאמר תרי"ג נאמרו בסיני בא דוד והעמידן על י"א ופירש"י שתחלה ה' צדיקי' כ"כ והי' יכולי' לקבל עליהם עול מצות הרבה אבל דורות האחרוני' לא ה' צדיקי' כ"כ ואם באו לשמור כולם אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן על י"א שיזכו אם יקיימו עכ"ל א"כ מבואר שאלו ה' א"ה הם החמורי' שבתרי"ג אשר א"א בלעדן לכן החליף התרי"ג בהם והלואי וישמעו וא"כ פשוט כשם שבהתרי"ג אם יעבור בזדון על א' מהנה רשע ועבריי' מתקרי' ה"ה ומכ"ש בעברו על א' מהנה ה' א"א והנה בתוכם לא ירד לאומנותו של חבירו ש"מ דאיסורא איכא ורשע נמי הוה. ומה דקאמר התם הולך תמים זה אברהם ופועל צדק זה אבא חלקי' לאו למימרא דאי לאו עביד כאברהם ואבא חלקי' לאו מעליותא הוא אלא שאברהם ה' ההולך בתמי' בתכלית התמימות וכן אבא חלקי' ה' פועל צדק בתכלית הצדק האפשרי וקורא על שמם כמו שקורא במס' שקלים להממונים שבבהמ"ק על שם הצדיקים שבהם ה"נ כן הוא ולעולם מי שהולך בתם אע"פ שאינו כ"כ כאברהם איבנו מ"מ איננו עבריי' אך מי שהלך בהיפוך מתמימות והוא המתעקש רשע הוא בלי ספק וכן לענין פועל צדק וכן כולם א"כ ה"ה לא עשה לרעהו רעה דמנה בהדי' ומפרש לה שלא ירד לתוך אומנתו של חבירו הא אם ירד רשע נמי הוה ולא עוד אלא שמשמע שהוא חמור משארי דקחשיב התם מדקרי' להו לצדיקי' בשמם שמע מינה דאית בהו מדרגות ודרך צדיקים ובינוני' משא"כ באומנות חבירו ע"כ נאסרו כל המדרגות לכן לא משכח בהו צדיק דהוה נזהר ב' טפי דכל הישר הולך ע"כ יהי' שמור מזה החטא ואם לא נשמר דמו בראשו ועבריי' מתקרי'.

17. היחס בין דין עני המהפך בחררה לדין יורד לאומנות חבירו חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף כא עמוד ב

דינא הוא דמעכב עליה דאמר קא פסקת לחיותאי. פי' דמדמה ליה לעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע מפני שיכול למצוא חררה אחרת לקנות והא נמי סבר רב הונא שיכול לומר לו אתה יכול לעשות אומנותך במקום אחר, ובריי' דלקמן דפליגי עליה וכן רבנן דפליגי עליה דרשב"ג סברי שאינו מעכב עליו כיון שהוא מבני המבוי, ואינו דומה לעני המהפך בחררה דהכא הפסד יש לו שאין הדבר מזדמן לו להרויח במבוי אחר כמו במבואו וכענין שאמרו במציעא (י' א') נפל לו עליה פירס טליתו עליה עניים באים ומעבירין אותה ממנו שאין מציאות מצויות בכל מקום וכדפירש ר"ת ז"ל, ולית הילכתא כרב הונא דהא אוקימנא מימריה כרשב"ג שהוא יחידאה ורבנן פליגי עליה, וליכא למימר דאיהו פסק כרשב"ג דאילו שמיע ליה מרשב"ג גנבא גנובי למה ליה לימא הלכה כרשב"ג, ועוד דהא רב הונא בריה דרב יהושע פליגי עליה דהוא בתרא, ומיהו שמעינן מינה דלא מצי בר מבואה לעכב עליו מטעם רבוי הנכנסין והיוצאין וכדפרש"י ז"ל וכדכתיבנא לעיל.

18. שו"ת מהרי"ק סימן קלב

ועוד פשיטא דגרע הא מההיא דעני המהפך בחררה משום דהוי כמו יורד לאומנותו ושייך למימר ביה קא פסקת לחיותאי כדכתבו התוספות בפ"ב דב"ב (שם) וזה לשונו והא שמעתי לא קשה אף על גב דהוי דבר של הפקר מכל מקום בכמה מקומות ימצא שיוכל לפרוס מצודתו ועוד דהכא אומנותו בכך עכ"ל. הרי לך דהיכא דאומנותו בכך מצי אידך לעכב לשנוייא בתרא דתוס' וגם מעט משינוייא קמא דתוספות יש ראייה לנדון שלפנינו כדפירש לעיל. ועוד דמצינו למימר דשינויי' קמא מתוספות לא פליגי אעיקר הדין דשינויי' בתרא דודאי מודה הוא דהיכא דאומנותו בכך דמצי לעכב אלא דלא בעי לאוקומ' ההיא דמרחיקין מן הדג כו' דווקא באומנותו בכך. ואם כן הוא דכ"ע מודו היכא דאומנותו בכך פשיטא דה"נ קרינ' ביה אומנותו בכך כלומר להלוות ברבית לעע"ג שהוא עיקר אומנות היהודים השוכנים בארצות האלה. וכמעט שאין להם אומנות אלא הוא וא"כ מצי ראובן לעכב על שמעון וכ"ש לדברי האומ' דרב הונא ברי' דרב יהושע לא פליגי אדרב הונא ואית ליה דמודה רב הונא בריה דרב יהושע לרב הונא דאמר האי בר מבואה דאוקי' ריחיא כו' דמצי מעכב משום דאומר ליה קא פסקת לחיותאי משום דהוי דבר בקביעות. והא דאומר רב הונא בריה דרב יהושע פשיטא לי בר מבואה דלא מצי מעכב דהיינו דוקא במידי דלאו קביעות כגון בסחורה דוודאי לדידיה דהוה מילתא דקביעותא לית דין דיין שלא יכול ראובן לעכב על שמעון אלא אפילו לדברי רוב המפרשים דאית להו דפליגי אדרב הונא הכא מודי כדפי'.

19. שו"ת משאת בנימין סימן כז

עיקרי דינים הללו מבוארים מההוא עובדא דרבי אבא עם רב גידל במסכת קדושין פ' האומר כמבואר שם בתוספות בשם ר"ת ובאשיר"י ובמרדכי' והנה מורי הרב הגדול מהר"ר שלמה לוריא ז"ל האריך בדינים הללו בארוכה בתשובותיו סימן ל"ו ובסוף דבריו העלה שדינים הללו יתחלקו לארבעה ראשים:
הדין הראשון הוא דין עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו נקרא רשע כדאמרינן בעובדא דרב גידל ונמצא מחלוקת בין החכמים אם כופין השני שיחזיר החררה לראשון אם לאו. והנה מהרי"ק ז"ל פסק בשורש קל"ב דאין כופין אותו רק רשע הוא וכן פסק ג"כ מורי מהרש"ל ז"ל. וכתב עוד בשם הג"ה מיימונית פ"ה דהלכות חובל וז"ל פסק רא"ם עני המהפך וכו' נקרא רשע שיש לחזן ב"ה להכריז עליו ברבים וכן היה מורה ר"ם משמו עכ"ל אלמא רק לענין לקרותו רשע ולא לענין כפיית ממון דאטו בתרי קטלא קטלת ליה וכתב המרדכי בפרק חזקת הבתים בשם מהר"ם אם אחד מחזר לקנות וקדם השני וקנה אינו נקרא רשע ולא שייך עני המהפך בחררה אא"כ שהראשון גמר פיסוק דמים ונתרצו הלוקח והמוכר זה לזה ולא היו חסרים רק הקנין וכה"ג אם קדם השני וקנה נקרא רשע אבל אם עדיין לא פסק דמים לא נקרא רשע:

הדין השני מציאה והפקר אם אחד רוצה להגביה מציאה או לזכות בהפקר ובא השני וקדם להגביה המציאה או לזכות מן ההפקר והנה רש"י ז"ל וסיעתו סוברים דלגבי מציאה והפקר שייך נמי דין עני המהפך בחררה וזה השני המגבי' או זכה נקרא רשע אבל ר"ת ור"י והרא"ש והמרדכי כתבו דלא שייך דין עני המהפך בחררה אלא דוקא כשרוצה העני להרויח בחררה בשכירות של ב"ה או רוצה לקנות אותה וחבירו מקדים ומשכים עצמו לב"ה או קנה אותה כעין עובדא דרב גידל על זה אמרו שנקרא רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר אבל חררה של הפקר ומציאה ליכא איסור בדבר שאם לא יקדים לזכות בה לא ימצא אחרת וכל הזריז להקדים ולזכות מותר ועיקר יסוד דין זה ממתניתין דפ"ק דמציאה. ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר ונוטלה הרי היא שלו וכן היא דפאה פירש טליתו עליה מעבירין אותו ממנה ולזה הסכים מהרי"ק ומורי מהרש"ל ז"ל וכן פסק הרב הגדול רמ"א ז"ל בהגהת שו"ע מטר חו"מ סימן רל"ז. וכתב המרדכי וכן כתב מהרי"ק דמציאה לאו דוקא אלא כל דבר שקונה אותה בזול גדול הניכר לעינים כגון שוה מאתים במנה א"נ בדבר שיש לו קצבה והוא מוזיל לגביה הוי נמי כמציאה אבל דבר שאין הרויח ברור כ"כ ומידי דלא קץ לא הוי בכלל מציאה והמקדים וקונה נקרא רשע. וכתב מורי הרב ז"ל על אחד שקנה האורנדא של יין שרף ובא אחר והקדימו ושנים היו דרים באותו מקום שאינו נקרא רשע ואע"ג דאין הרויח מבורר כל כך וגם אינו קצוב וטעמו משום דמציאה מאחר שאינו יכול למצוא עוד אורנדא של יין שרף באותה העיר כי אין דרך למכור האורנדא רק לאדם אחד ולא נימא שיחפש לו מקום אחר למחייתו מאחר שמצא מחייתו במקומו בריוח ובהשקט אין לך מציאה גדולה מזו והביא ראיה ממה שכתב המרדכי בשם מהר"ם על ראובן שהיה מהפך בקרקע של נכרי על מיצר של שמעון וקדם שמעון וקנה דלא מקרי רשע דהוי כמו מציאה דלאו כל שעתא מתרמי ליה קרקע לקנות המיצר שלו. ועוד מביא ראיה ממה שכתבו התם בפרק חזקת הבתים בעל הבית מותר לשכור מלמד ששכר חבירו בזמן שעבר שאין דרכו של בעל בית לחזור במקום אחר לשכור מלמדים ע"כ אלמא דלא אמרינן שילך ויחפש במקו"א היכא דאפשר לו במקומו דלענין זה הוי כמציאה אע"ג דאין הרויח מבורר כ"כ:

הדין השלישי מה שטרח האחד בדבר מה אסור לשני ליקח אותו דבר ואם לקח הוי גזל מדבריהם ואפילו בדבר הפקר דתנן בסוף הגזקין עני המנקה בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור. ואמרי' בגמרא למאי נפקא מינה להוציאו בדיינים ופ"י רש"י דלרבנן אינו אלא מפני דרכי שלום ואינו יוצא בדיינים ולר' יוסי יוצא בדיינים ופסקו הפוסקים כת"ק דאינו יוצא. ואע"ג דההוא דעני המנקה הוי הפקר דמיירי בשכחה כמו שכתב טור חו"מ סימן ש"ע ובמידי דהפקר קי"ל כר"ת דמותר אפילו לכתחלה כבר הקשו התוספות והרא"ש בפרק האומר וכן המרדכי בשם אביאסף ותרצו דשאני עני המנקה מפני שטרח העני להפילם לארץ וסמכא דעתיה עלייהו ולכך כיון דטרח העני הראשון אסור לשני ליקח משום גזל מדבריהם מזה שמענין דאפילו במידי דהפקר דקי"ל כר"ת דשרי אפי' לכתחלה להקדים ולזכות אפי"ה היכא דטרח כבר הראשון עד דסמכא דעתיה אסור לשני להקדימו אבל מ"מ אם הקדים השני אע"ג שאסור משום גזל מדבריהם אינו יוצא בדיינים כדאמרינן דקי"ל כת"ק דר"י ולפי זה דפרישנא דבמידי דטרח בה הראשון אפילו במידי דהפקר נמי אסור לשני להקדימו. וקשה לר"ת האי דפסק גבי הפקר דשרי אף לכתחילה להקדימו היכי משכחת להאי כגון שהראשון לא טרח מאי איריא הפקר אפילו בחררה של ב"ה נמי שרי לכתחילה להקדימו עד שיגמור ויפסוק דמים וכל זמן שעדיין לא פסק דמים שרי לכתחילה להקדימו כמו שכתבנו לעיל בשם מהר"ם. וכן משמע לשון התוספות שכתבו בשם ר"ת גבי מהפך בחררה וז"ל כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו וכו' עכ"ל משמע דהיא דמהפך בחררה מיירי נמי דוקא בדטרח אבל אי לא טרח אין נקרא רשע. ואי בדטרח הא אמרת דאסור אפי' גבי הפקר:

על כן צריכין אנחנו לחלק ולומר דודאי היכא דטרח טירחא מעולה עד דסמכא דעתיה אפי' בהפקר נמי אסור להקדימו כגון עני המנקה בזית וטרח עד שהפיל הזיתים לארץ סמכא דעתיה עלייהו מאחר דאין להם בעלים שיעכבו עליו וגם הפילם ממקום הראשון והיכא דלא טרח טירחא מעולה כגון מהפך בחררה דאפשר שהבעל הבית לא יתן לו והרי בחררה עדיין ביד ב"ה וכן אם פסק דמים עם המוכר שהמקח עדיין ביד המוכר ואפשר שיחזור המוכר מהמקח ולפיכך עדיין לא סמכא דעת הקונה על המקח כה"ג יש חילוק בין מהפך בחררה ע"י שכירות או קנין ובין מציאה והפקר דבשכירות וקנין אע"ג דלא סמכא דעתיה נקרא רשע דלמה יחזיר על זה שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר כמו שכתב ר"ת אבל גבי מציאה והפקר כל זמן שלא הוציא ממקומו הראשון לא סמכא דעתיה שרי להקדימו אפילו לכתחילה כמו בהיא דראה את המציאה וכו' והיא דמסכת פיאה דמעבירין אותו ממנה דאעפ"י שטרח בה שהרי נפל עליה או פירש טליתו עליה מ"מ מאחר שמונחין עדיין במקומו הראשון לא סמכא דעתיה עלייהו ושרי להקדימו אף לכתחילה. ומורי הרב ז"ל פירש בענין אחר דהפקר בעי טירחא גדולה כגון עני המנקה דטרח בגופו שנשא נפשו למות אבל אי לאו הכי לא מהני טירחא בהפקר. ולפיכך השיג על מהרי"ק שכתב לענין חנות בשורש קל"ב מאחר דפיזור מעותיו וטרח טירחא גדולה והשתדלות רב אע"ג דדמי החנות להפקר אסור להקדימו מק"ו מעני המנקה עכ"ל מהרי"ק. ומורי הרב ז"ל השיג עליו דלאו טירחא מעולה הוא זה לגבי הפקר שהרי לא נשא נפשו למות אם לא מטעם שהלך להשתדל לעיר אחרת למקום השר וכל דרכים בחזקת סכנה הן אבל אי לא טעם דכל דרכים בחזקת סכנה הן לא מהני פיזור מעות והשתדלות רב וטרחא גדולה לגבי הפקר ע"כ. ואינני מבין מי הכריחו לטעם זה גם לא משמע כן מתוך התוספות והפוסקים דא"כ למאי הקשו מעני המנקה לפר"ת נימא דשאני עני המנקה שנשא נפשו למות וגם לפי התירוץ שלהן נמי לא משמע כלל טעמא אחריו אלא הכל תלוי בטרחא וסמכא דעתיה כמו שפירשתי. ואע"ג דלכאורה גם לפי תירוץ שלי דהכל תלוי בטרחא גדולה עד דסמכא דעתיה לא יתיישב האי דמהרי"ק שהרי מהרי"ק ז"ל משמע דלא בעי סמכא דעתיה דאל"כ מאי מהני פיזור מעות והשתדלות רב דזה פשיטא שאע"פ שכבר נתן המעות לגוי ועשה השתדלות רב אכתי לא סמכא דעתיה בשביל זה כדאמרי' בפרק חזקת הבתים נכסי הנכרי הרי הן כמדבר וכו' מ"ט נכרי מצי מטא זוזי לידיה איסתליק ליה וכו' אלמא לא מהני מידי מה שנתן זוזי לנכרי ועשה השתדלות רב ואכתי לא סמכא דעתיה. מ"מ נראה דלא קשה מידי דמהרי"ק מיירי שנתן הישראל מעות לנכרי ולקח גם השטר ובהא ודאי סמכא דעתיה יותר מבעני המנקה כדאמרי' התם ישראל לא קנה עד דמטא שטרא לידיה משמע הא אי יהיב זוזי ונקט שטרא פשיטא דסמכא דעתיה וקני וא"כ גם מהרי"ק מסכים שפיר לתירוץ זה דהכל תולה בטרח מעולה עד דסמכא דעתיה:

הדין הרביעי היורד לתוך אומנות חבירו דמצי מעכב עליו דאמרי' בפרק לא יחפור אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי רחיא ואתא בר מבואה חבירו וקמוקי גביה דינא הוא דמעכב עלויה דא"ל קא פסקת ליה לחיותי. תו אמרינן התם אמר רב הונא בריה דרב יהושע פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריתי מצי לעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב בעי רב הונא אבר מבואה אחריתי מאי תיק"ו. וקי"ל כרב הונא בריה דר' יהושע דבתראה הוא עוד פסקו הר"ף והרא"ש דבר מבואה אבר מבואה אחריתי נמי לא מצי מעכב מאחר שנשאר בתיק"ו. ונראה לי דע"כ לא פליג רב הונא בריה דרב יהושע ארב הונא אלא כה"ג דרחיא דאינו מבטל לראשון לגמרי שהרי הראשון עומד ברחים שלו אלא שהשני אוקי עוד רחים אחד ומחסר לראשון ממחיתו שלא יהיה ריוח הרבה לראשון כבראשונה אבל מ"מ יש לראשון ריוח פחות מבראשונה אבל היכא דבא השני לדחות את הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחיתו בענין החנות והאורנדות שאין רשות רק לאחד בכל העיר ובא השני והשיג גבול הראשון ודוחה אותו לגמרי כ"ע מודו דמצי מעכב אפי' אבר מבואה דידיה דהא ודאי פסק לחיותא לגמרי וכה"ג כתב גם כן הזקן מהרי"ך בספר שארית יוסף שלו סימן י"ז ואע"ג שמורי הרב כתב בדין האורנדא דלא מצי מעכב אבר מתא דידיה והתם דוחה השני לראשון לגמרי מ"מ נראה לי פשוט מה שכתבתי. ועוד שגם מורי אפשר דלא מיירי בשקנה הראשון האורנדא לזמן קצוב וכמו שיתבאר לקמן בסמוך:

20. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן עט

פסקי השם הרביעי, יורד לאומנתו לכאורה נראה כל הנוגע בענין זה אסור מדאורי' וגזל גמור הוא מן התורה וכ"כ מ"ב סימן ז"ך שבסוף דין ה"ג כ' רק שם גזלני' מדרבנן אבל מ"מ אינו יוצא בדיינים שוב בדין הרביעי שהוא יורד לאומנות החליט שהוא גזל גמור ויוצא בדיני' א"כ הוא גזל מדאורי' דכל בדרבנן אינו יוצא בדיינים דדוחק לומר דאמרי' לי זיל שלים ולא כייפיל לי ולא נחתינן לנכסיל זה לא משמע בכל התשובה ההיא וכן מבואר בתשו' רמ"א סי' יו"ד ע"ש ביסוד הראשון ומדחייב בן נח עלה ש"מ דינא דאורייתא הוא כמו שהקדי' רמ"א ז"ל בפתיחת התשובה ההיא וכן משמע מרוקח דמיתי יש"ש דמיירי נמי ביורד לאומנו' כמ"ש שם. ואמנם בדברי הרב"י סי' קנ"ו מבואר שהוא דרבנן בעלמא שהקשה אמאי דאמרי' ב"ב כ"ב ע"א רבא שרא להו וכו' דלא כהלכתא וז"ל מ"מ קשה מאן פליג לי' לרבא לעשות לפנים משורת הדין להפסיל' לאנשי העיר שלא מדעתם ואפשר כיון שדיני' הללו דמצו מעכבי מדרבנן בעלמא הוא מפני תיקון העולם בצורבא מרבנן רצו לעשות לפנים מן השורה עכ"ל ע"ש ולפע"ד הוא בכלל הא דכתי' ובין אחיו ובין גרו ומפרש בספרי מלשון גר ודר עמו כמ"ש הרא"ש פ' דברי' אע"ג דבסנהדרין ז' ע"ב דריש מיני' בין בית לעלי' ובין תנור לכירים מ"מ הכל בכלל אטו בית ועלי' כתי' גרונתי' /גרו כתי' /שיהי' גרום /גרים /זע"ז ודיקו שא"ז וכן פירמב"ן גבי שם שם לו חק ומשפט ושכן פי' וישם לו חק ומשפט בשכס דגבי יהושע שהוא מנהגי ישוב המדינה שמסרן הכתוב לחכמי ישראל ואין ספק דדינא דבר מבואה נשתנה בגולה מאשר הי' כשישראל שרויין על אדמתן וארמון על משפטו ישב מ"מ ניתן רשות לחכמי הש"ס לדון בין איש וגרו והם אמרו וחקקו ונעשה דין תורה וגזל דאורייתא והם אמרו שת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' כי ראו שאין בזה הפסד הישוב ועוד כל ישראל מחוייבי' להחזיקו על התורה ומזה הטעם נ"ל מ"ש הרמב"ם פ"ד מאבות אחר שהפריז על מדותיו שלא ליהנות מן הבריות חזר והתיר ג' דברים מה שהוא כעין מתנת כהונה א' להטיל מלאי והנה הוא כתוב הדור בדברי קבלה בצל החכמה בצל הכסף כמבואר פ' מקום שנהגו ושרשו פתוח על תורה שמח זבולן וגד ולפטרם ממסי' הוא מבואר רפ"ק דבב"ב מקרא מנדו בלו והלך לא שדי למרמי עלי' ורמב"ם מיתי לי' עוד מהתורה שהכונים פטורי' ממחצית השקל לדעתו שם אך השלישית דנקיטי להו שוקא וסחורתם קודמת אף ע"ג שהוא בב"ב כ"ב ע"א מ"מ מי נתן לחכמים מתנת כהונה ההיא ורמב"ם כ' שכן דרך סוחרי' נכבד' מוחלי' זה לזה למכור סחורתו תחלה מ"מ מי נתן להם כח להסיע על קצתו בזה אם לא כי כל ענינים אלו מסרום הכתוב לחכמי' והם ראו גם ישוב המדינה בזה להחזיק הדת ושלא להתבטל מתורה וירבו חכמים בישראל והדר ה"ל דין תורה נמצא יפה חייב הרמ"א לההוא ארמאה שמחייב בדיני מן התורה ומשו"ה חייב גם בהנ"ל ויפה כ' הרב"י כיון דמילי דרבנן נינהי הם אמרו דת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' ויפה פסק מ"ב דינא בדיינים כן נראה לפענ"ד.

מקורות נוספים להרחבה

- אנציקלופדיה תלמודית כרך כג יורד לאומנות חברו- בערך זה מבואר בהרחבה את כל צדדי יסודות הדין של יורד לאומנות חברו.
- פתחי חושן חלק ד (הלכות גניבה ואונאה) פרק ט סעיפים א- יא בסעיפים אלו מבאר המחבר הלכות רבות העולות מדין יורד לאומנות חברו כולל מצבים רבים המתחדשים בזמננו ודינם להלכה לאור עקרון מנחה זה של חז"ל (מומלץ לעיין בתוכן העניינים המפורט ובהתאם לכך לעיין גם בהערות על סעיפים אלו).
- שו"ת באהלה של תורה חלק א סימן צב- בתשובה זו מבאר הרב יעקב אריאל את יסודות דין יורד לאומנות חברו דרך מקרה מסויים עליו נשאל.